

14. A szerep szociálpszichológiai értelmezése, a pedagógus szerep hatékonyságának összetevői

Szerepek: a „rejtett tanterv”

Csoportban a közösség kultúráját tanuljuk. A kultúra egésze ennek a csoporttanulásnak a „tanterve”. Mivel ezt még soha nem tették hivatalossá, a pedagógusok csak rejtett tantervnek nevezik.

- Szerepek (= az a magatartás, melyet a csoport tagjai elvárnak attól, aki a csoport bizonyos pozícióját betölti. A legtöbb pozícióhoz nem is egy, hanem egyszerre több szerep is kapcsolódik. Ezt szerepkörnek hívjuk. Az ún. szerepelvárás a csoportban zajló interakciók révén válik „kézzelfoghatóvá”, de nem egyforma intenzitással.)
- Elvárások (A szerep elsajátításakor a csoport új tagja elsajátítja, hogy a többi csoporttag elvárásai szerint viselkedjék.):
 - szerepkészség és szereptechnika elsajátítása
 - beállítódások és viselkedési minták elsajátítása
 - normák és a mögöttük húzódó értékrendszer elsajátítása
- Szereptanulás (A szerep elsajátításának egyik módja: az oktatás és a szankcionálás. Az „oktatás” azt jelenti, hogy a csoport pontos információt ad egy-egy ismeretről, egy-egy viselkedési formáról. Ehhez kapcsolódik a jutalmazás és a büntetés is. A „szankciók” arra szolgálnak, hogy bizonyos viselkedést, egyfajta beállítódást kondicionáljanak.
A szerep elsajátításának másik módja: az utánczás és az azonosulás (identifikáció). Az egyén belehelyezkedik az utánczott csoporttag szerepébe, eljátsza az ő tennivalóit, azonosul vele. Vagyis az egyén modellül választja a csoporttagot, ami lehet pozitív és negatív is. Ez utóbbi esetben arról van szó, hogy olyan nem akar lenni, mint a modellje.)
 - A szerep elsajátítását megkönnyíti:
 - ha az új tag elvárásai új szerepével kapcsolatban hasonlóak a régi tagokéhoz
 - mennél szűkebb a szerep, annál könnyebb elsajátítani
 - a pontosan körülhatárolt szerepet könnyebb elsajátítani
 - minél teljesebben ellenőrzik az új tag aktivitását, annál gyorsabban sajátítja el új szerepét
 - minél eredményesebb a deszocializáció (=az előző szerep elfelejtése), annál biztosabb az új szerep elsajátítása
 - A szerep elsajátítását akadályozza:
 - ha különböző szereppartnerek különböző elvárásokat támasztanak a szereppel kapcsolatban
 - valamint, ha a szerep elsajátítását megkönnyítő feltételek nem teljesülnek
- Szerepkonfliktus (Előfordul, hogy két különböző pozícióhoz társuló szerepek ellent mondanak egymásnak; vagy az, hogy ugyanahhoz a pozícióhoz társuló szerepek közt támad konfliktus.)

a csoportban mindenki szerepet vállal el, pl. no: anya, feleség, dolgozó, stb. szerepe van, meg kell tanulni őket, holnapra a férj főnöke jön vacsorára
A konfliktust fel kell oldani, amit az alábbi mechanizmusok valamelyikével meg is tehetünk:

- Prioritás a szerepek között: sorrend felállítása
- A szerepek elkülönítése: felosztani
- A szerepek összeolvasztása: gyakorlat kell hozzá

Társainkkal szemben az alábbi teendőink vannak:

- megtanítani a szerepkonfliktusok föloldására
- tisztázzuk elvárásainkat
- ne erőltessük rá eszményeinket.

A pedagógusnak kulcsszerepe van a tanítási-tanulási folyamatban. Az oktatógépek nem helyettesíthetik a pedagógust. Azzal, hogy bizonyos funkciókat a gépre bízunk, a pedagógus elmélyítheti saját feladatait, tehát soha nem lesz felesleges. Milyen a jó pedagógus? Koronként más és más kritériumai voltak az ideális pedagógusnak.

A századfordulón: a pedagógust emberi kiválóságai alapján ítélték meg. A jó pedagógus, jó ember, azaz megfelel a jó állampolgárra, a jó szülőre és a jó munkaerőre vonatkozó társadalmi ideálnak. Ha ezeket a követelményeket figyelembe vennénk, akkor egyetlen pedagógus sem ütné meg a mércét.

Ma a korabeli felfogás helyébe csakhamar egy másik lépett, amely a jó pedagógus pszichológiai jellemzőit kívánta azonosítani.

Kelemen (1981) elképzelése:

- A pedagógus tekintse magát a társadalom megbízottjának
- A pedagógust jellemezze az eszmeiség, a mély meggyőződés és a szilárd világnézet
- A pedagógus legyen fejlettebb, mint növendékei
- A pedagógus rendelkezzen megfelelő közlőképességgel
- A pedagógus legyen humánus (tanulók iránti megértés és szeretet)

Rogers elmélete: három alapvető jellemző tulajdonság

- Kongruencia (hitelesség): a pedagógus meri vállalni érzelmeit, gondolatait, nem bújjik szerepek mögé.
- Feltétel nélküli elfogadás: a tanuló felé való pozitív érzelmi odafordulás
- Empátia: a tanuló érzéseinek megértését jelenti.

Sallai képességeket is megjelöl:

- Kommunikációs ügyesség
- Gazdag és rugalmas viselkedésrepertoár
- Gyors helyzetfelismerés
- Erőszakmentesség
- Másokkal való együttműködés igénye
- Pedagógiai helyzetek, jelenségek elemzésének képessége
- A pedagógus mentális egészsége

Milyen
pedagógus

A jó tanítás kifejezést felváltotta a hatékony tanítás, a tanárok pszichológiai jellemzőinek kutatása helyébe pedig a **pedagógusok tanulókra gyakorolt hatásának** kutatása lépett. A tanítás korszerű felfogása tehát a tanár-diák interakciót helyezi a középpontba.

A hatékony tanításban szerepet játszó tanári viselkedésmódok:

Világosság: a tanár magyarázata, gondolatmenete, előadása mennyire világos, érthető.

Változatosság: az oktatási anyagok és módszerek változatos alkalmazása, sokfélesége a tanulói teljesítményt növelik.

Feladatorientáltság: a feladatvégzés mennyire áll az óra középpontjában, a feladatorientált pedagógus magas, de teljesíthető követelményeket támaszt a tanulókkal szemben.

A tanulási idő kihasználtsága: az adott tanulási tevékenységre ténylegesen fordított idő mennyisége.

Az átlagosnál több sikerélmény biztosítása

A hatékony tanulást elősegítő tanári viselkedésmódok:

- A tanulói ötletek hasznosítása: elfogadás, módosítás, alkalmazás, összehasonlítás, összegzés.
- Strukturálás: e viselkedésformán az óra eleji célkitűzést, a fontos gondolatok hangsúlyozását, az egyes részek összefoglalását és a gondolatok összegzését értjük.
- Kérdezés: a tanári hatékonyság egyik legfontosabb segítő eleme. A kérdezés művészet.
- Elmélyedésre készítés: a tanulót összefüggések keresésére, általánosításra, problémamegoldásra, önálló felfedezésre ösztönözze.
- Lelkesedés: a pedagógusnak óra alatti energikusságát, élénkségét, érdeklődését, magával ragadó magatartását értjük.

A tanári hatékonyság:

A tanári hatékonyságnak vannak alapvető, és vannak segítő viselkedéskomponensei, de a pedagógusnak nem elég ezekkel a kívánatosnak tartott viselkedésjegyekkel rendelkeznie, hanem igazodnia kell a tanítási szituációhoz is, mivel különböző tanítási szituációk különböző viselkedési formákat igényelnek a tanártól.

A tanári hatékonyság néhány mutatója:

- Felelősnek érzi magát a diákok tanulásaért és magas elvárásokat támaszt
- A tananyag szintjét a diákok képességéhez igazítja
- Lehetőséget ad az újonnan tanultak gyakorlására, visszajelez
- Maximálisan kihasználja a rendelkezésére álló időt
- Bátorítja a diákokat
- Sokféle anyagot és audiovizuális segédeszközt használ
- Ellenőrzi a diákok tanulását